

Special: Wat het nieuwe jaar ons brengt

2020 LIGT ALS EEN LIED VOOR ONS KLAAR

Tekst: Jurgen Tiekstra

Er zit iets triviaals aan het vooruitblikken op 2020 en het nadenken over wat de belangrijkste gebeurtenissen zullen zijn die dat jaar gaan bepalen. Het is net als met de koopkrachtplaatjes die elk jaar in Den Haag worden opgesteld om een idee te geven hoeveel huishoudens te besteden zullen hebben. Dat zijn papieren werkelijkheden: wat écht veel invloed heeft op iemands koopkracht, is het feit of diegene een kind krijgt of z'n baan verliest. Net zo is het voor iemands persoonlijke leven al snel niet zo belangrijk of Donald Trump

in november 2020 wel of niet opnieuw de president van de Verenigde Staten wordt. Van veel groter gewicht zal het voor diegene zijn of hij of zij komend jaar een dierbare verliest, een lang verloren vriend weer terugwint, uit een aanhoudende depressie weet op te krabbelen, of grootouder wordt. Het heeft twee kanten om aan het begin van een nieuw jaar te staan. We krijgen een nieuwe kans om te doen wat onze hand te doen vindt, zoals Prediker zegt. Dat is de cyclus van de tijd. Elk jaar is het tabula rasa: we vegen de lei schoon. Wat gebeurt is, is gebeurd. Nu krijgen we een nieuwe

mogelijkheid om van betekenis te zijn voor de wereld, voor de mensen om ons heen en voor onszelf.

Tegelijk heeft de mens veel niet in de hand. We moeten ontvankelijk zijn voor wat er op ons toe komt. Kerkvader Augustinus beschreef de tijd ooit als een lied, vertelde filosoof Paul van Tongeren eens: "Eerst is er het lied dat gezongen moet worden, dan is er het zingen van het lied, en daarna is er het gezongen-zijn van het lied." Net zoals dat lied er al is, zo ligt ook 2020 al voor ons klaar. →

Twee expedities naar Mars

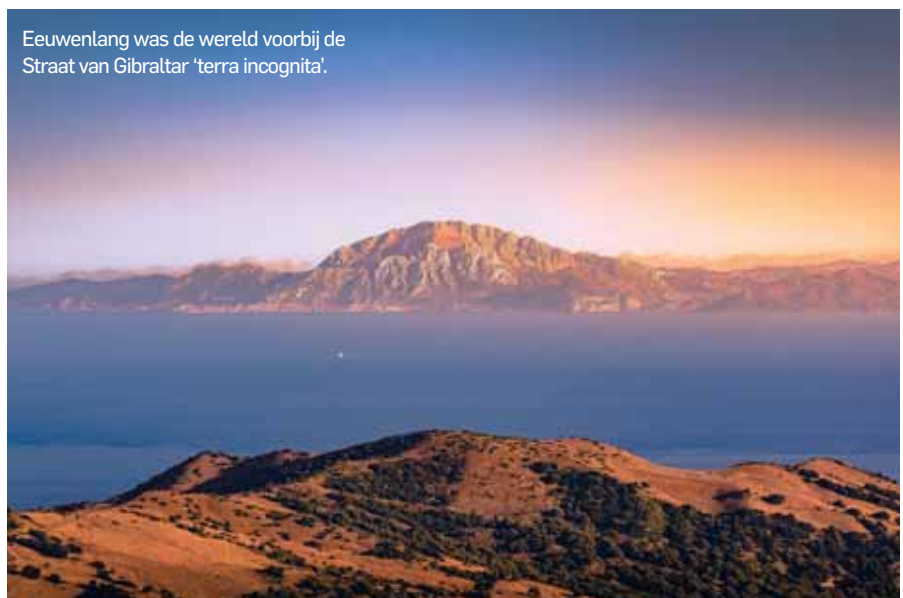
In de oudheid was de Straat van Gibraltar, tussen Spanje en Marokko, de laatste doorgang naar een onbekende wereld. Het Atlantische Tijdperk was nog niet begonnen en wat voorbij Gibraltar lag was een nog witte vlek op de wereldkaart. De beide kanten aan weerszijden van de Straat van Gibraltar werden de Zuilen van Hercules genoemd, waarop volgens de mythologie geschreven stond: *Non Plus Ultra*. Dat betekent: hier voorbij is niets. Die ban werd gebroken toen eind vijftiende eeuw Spaanse en Portugese ontdekkingsreizigers de Middellandse Zee verlieten en aan de overzijde van de Atlantische Oceaan op het Amerikaanse vasteland stuitten. Daarmee zwaaide een deur open naar een geheel nieuwe wereld. Dit zou het begin betekenen van de overzeese koloniën van de Europese grootmachten uit die tijd: eerst Portugal en Spanje en later Nederland en Engeland. De Habsburgse keizer Karel V, heerser over het Spaanse wereldrijk, liet het woordje *Non* schrappen en nam *Plus Ultra* als zijn hernieuwde motto. Dat betekende: steeds verder. Nog altijd zijn de Zuilen van Hercules, samen met die twee heroïsche woorden, te zien in het wapenembleem op de vlag van Spanje. Ze zijn een herinnering aan de tijd dat de Europese landen de aardbol onder hun macht brachten. In zijn nieuwste boek vergelijkt de Nederlandse politicoloog Haroon Sheikh de ontdekkingsreizen van toen met de ruimtereizen van nu. Net zoals er een *space race* losbrak tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie toen dat laatste land als eerste een satelliet in de ruimte bracht (de Spoetnik, in 1957), zo ontstond eind vijftiende eeuw een wedloop tussen Spanje en Portugal toen de laatstgenoemde er als eerste in slaagde om om Kaap de Goede Hoop heen te varen en zo een scheepsroute te vinden onderlangs het Afrikaanse continent. Dat is nu lang geleden, maar de mens blijft een ontdekkingsreiziger. Zelfs al is de globe tot in detail in kaart gebracht en kan iedereen dankzij computerprogramma's als Google Maps de wereld overvliegen en virtueel door de straten lopen van steden aan de andere kant van de wereldbol. In juli of augustus van dit jaar zullen twee

Toekomstmuziek: een zakenman arriveert op Mars.

expedities vertrekken richting Mars: een van de Amerikaanse ruimtevaartorganisatie NASA en een van de Europese tegenhanger ESA (met Russische hulp). In beide gevallen is het de bedoeling dat straks – als de expedities na zo'n zeven, acht maanden zijn aangekomen – een 'rover' over de planeet rijdt die monsters neemt van de grond en het water, en metingen doet in de atmosfeer. Die monsters worden op Mars achtergelaten, zodat ze door een hopelijk latere missie kunnen worden opgehaald. Want zowel de NASA als de ESA wil weten of er op Mars oude sporen zijn van (microbiologisch) leven. Daarnaast willen beide

instanties zich voorbereiden op bemande expedities richting de planeet. Daarom zullen men onderzoeken of er zuurstof gewonnen kan worden uit de atmosfeer van Mars. Het aardige is dat in de *terra incognita* van de onmetelijke ruimte geen sprake is van kolonialisme, zoals die wel op aarde plaatsvond. Een paar jaar voor de maanlanding in 1969 werd door de VN het Ruimteverdrag aangenomen, waarin staat dat niemand een hemellichaam kan claimen en dat ruimtevaarders de 'gezanten van de mensheid' zijn. Zo ontzagwekkend is de ruimte dat nationale belangen vanzelf tot trivialiteiten verworden.

Eeuwenlang was de wereld voorbij de Straat van Gibraltar 'terra incognita'.

Invoering nieuwe donatorwet

Volgens de zestiende-eeuwse Heidelbergse Catechismus, die nog in veel protestantse kerken gebruikt wordt, is de mens 'geneigd tot alle kwaad'. Dat mag zo zijn, maar mensen blijven ook altijd zoeken naar het goede. Dat bleek vorig jaar weer, toen het in de Eerste Kamer ging over de nieuwe donatorwet, de Actieve Donorregistratie (ADR) waarvan D66-Kamerlid Pia Dijkstra de grote pleitbezorger is. Met een krappe meerderheid werd haar donatorwet aangenomen, waardoor iedereen die nu nog niet in het donatorregister staat vanaf 1 juli een brief krijgt met de oproep zich nu wél in te schrijven.

Pia Dijkstra verdedigt haar donatorwet in de Eerste Kamer. Naast haar minister Bruno Bruins. ANP FOTO

Als je na twaalf weken nog niet hebt laten horen of je, mocht je in een ziekenhuis overlijden, je organen wel of niet doneert, dan word je op grond van de nieuwe wet geregistreerd als iemand met 'geen bezwaar'. Dat betekent: wie zwijgt, stemt toe. Deze zogenaamde 'actieve' registratie, die in wezen 'passief' is, is volgens Pia Dijkstra nodig, omdat elk jaar zo'n 150 mensen overlijden die op de wachtlijst staan voor een nieuw orgaan. Dat vindt zij schrijnend, omdat miljoenen Nederlanders zich nog niet hebben ingeschreven in het donatorregister, ook al willen ze misschien best hun hart, alveesklier of nieren weggeven na hun overlijden. De groep donoren moet groter. Want, flauw gezegd, de gemiddelde Nederlander leeft veel te lang: elk jaar sterft één op de vijftig donoren. Dat schiet niet op.

Het intrigerende is dat de nieuwe donatorwet een kruispunt is van talloze morele vraagstukken die elkaar soms de pas afsnijden. Tijdens de behandeling in de Eerste Kamer vertrok Pia Dijkstra vanuit het morele appel dat mensen op de donatorwachtlijst op haar doen. Je weet pas waar je het over hebt, als je iemand spreekt die nog maar 16 procent longinhoud heeft en al vier jaar op nieuwe longen wacht. Of iemand die lijdt aan levercirrose: na een transplantatie kan diegene alles weer, zonder transplantatie sterft hij. Maar hoe zit het met artikel 11 van de Grondwet, waarin het gaat over de on-aantastbaarheid van het lichaam? Volgens Pia Dijkstra mag daar grondwettelijk een uitzondering op worden gemaakt in het algemeen belang: het kan ieder mens overkomen dat hij een nieuw orgaan nodig heeft

en met groeiende wanhoop zit te wachten op een verlossend telefoontje.

De Partij voor de Dieren maakte een ander moreel voorbehoud: hebben mensen dan geen recht op twijfel? Mogen mensen gedwongen worden om een keuze over doneren te maken als ze blijven wikken en wegen?

Aan de basis van de nieuwe donatorwet ligt een nog groter moreel pijnpunt: de wet gaat er vanuit dat iedereen zich bewust is van de consequenties als hij of zij niet reageert op de brief die na 1 juli op de deurmat valt. Pia Dijkstra noemt dat 'de ruggengraat' van het nieuwe systeem, al moet ze toegeven dat ze nooit zal kunnen garanderen dat iemand die niet reageert ook echt weet wat dat voor hem of haar betekent. Wat doen we met de verstandelijk beperkten, met de analfabeten of met de mensen die om wat voor reden dan ook elke brief van de overheid ongelezen bij het oud papier gooien?

En is het bovendien geen 'administratieve fraude', zoals een hoogleraar dat heeft genoemd, als de overheid vastlegt dat iemand 'geen bezwaar' heeft, terwijl diegene dat niet heeft gezegd? Is dat een leugen, om bestwil?

Burgers moeten voor 1 juli 2020 beslissen over het afstaan van organen.

5G, het nieuwe mobiele internet

De mens is op zichzelf een zwak wezen: hij heeft geen vacht om zichzelf mee warm te houden, hij ontbeert de kracht om met blote handen een roofdier te doden en zijn zintuigen zijn minder scherp afgesteld dan die van de meeste andere rondkruipende en -vliegende wezens. “Een weinig belangwekkende diersoort”, schrijft historicus Yuval Noah Harari dan ook in zijn boek *Sapiens*. “Niemand – laat staan de mensen zelf – had enig idee dat hun afstammelingen ooit op de maan zouden lopen, atomen zouden splitsen, genetische codes zouden doorgronden en geschiedenisboeken zouden schrijven.” Dat alles heeft de mens gekund dankzij zijn brein. Als geen ander kan de mens met techniek zijn inherente zwaktes compenseren. Opvallend is ook dat de mens altijd blijft door sleutelen. Tegen die achtergrond kunnen we de nieuwste generatie mobiel internet zien. Begin dit jaar waarschijnlijk veilt de overheid de eerste frequenties voor

5G. Wel duurt het nog voordat 5G op volle kracht is, want er moeten veel glasvezelkabels en antennes bij komen. Bovendien is de belangrijkste frequentie pas uiterlijk 2022 beschikbaar.

Het mobiele internet 4G heeft ervoor gezorgd dat de smartphone een relikwie is geworden van de vroeg 21ste eeuw. 5G moet nu mogelijk gaan maken dat werkelijk alles om ons heen in een bad van internet wordt gelegd. De reikwijdte wordt duidelijk als je kijkt naar de lijst experimenten die in de 5G-proeftuin in Groningen zijn uitgevoerd, zoals een hoogwaardige beeldverbinding in een ambulance die mogelijk maakt dat een arts vanuit het ziekenhuis meekijkt naar de patiënt; een *smart potato* die een boer in de akker steekt om de bodemgesteldheid te meten; draadloze sensoren die de grondwaterstand bijhouden; slimme straatverlichting voorzien van camera's; een scheur-sensor die bewegingen in bouwconstructies monitort. Ook is geoefend met autonome binnen-

Dankzij '5G': de zelfrijdende auto.

vaartschepen, met autonome drones die zelfdenkend de voorraad in een loods beheeren en met een zelfstandig rijdende bus die krimpgebieden van openbaar vervoer moet voorzien. Voor dit soort zelfbeschikkende techniek heeft Goethe ooit gewaarschuwd met zijn verhaal *De tovenaarsleerling*, waarin de leerling van een oude tovenaer een bezemsteel zo betovert dat die water voor hem kan halen. Alleen houdt de bezem daar niet meer mee op, waardoor er een vloedgolf ontstaat.

Nog iets anders: dankzij 4G zijn mensen geobsedeerd geraakt door het scherm van hun smartphone, en met 5G wordt dat niet minder. Het grootste deel van het internetverkeer bestaat uit video. Vanwege de snelheid en stabiliteit waarmee streaming video, zelfs live, op je smartphone te zien zal zijn, neemt het staren naar schermen slechts toe. Dankzij een virtual reality-bril bezoek je straks vanuit huis een festival, dankzij 360°-camera's ter plekke. Hoe moet de mens nog bij zichzelf blijven, met die overvloed aan internetprikkelers? Wat zou schrijver Henry David Thoreau denken van het smartphonetijdperk? Eind negentiende eeuw leefde hij nog in de era van de briefcorrespondentie. Toen al schreef hij: “Hoe minder we contact hebben met ons innerlijk leven, des te vaker en wanhopiger gaan we naar het postkantoor. U kunt ervan op aan dat de arme kerel die (...) met het grootste aantal brieven wegloopt, heel lang niets meer van zichzelf heeft gehoord.”

Dankzij een virtual reality-bril bezoek je vanuit huis evenementen.

Amerikaanse presidentsverkiezingen

Het is dit jaar 75 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog ten einde kwam. Een van de gevolgen van die ongekende tragedie in het midden van de twintigste eeuw is dat in 2020 een groot deel van de Nederlandse journaals, dagbladen en nieuwswebsites gevuld zal zijn met de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Het eerste hoogtepunt komt op 3 maart: de traditionele *Super Tuesday*, waarop in veertien Amerikaanse staten tegelijk voorverkiezingen plaatsvinden waarmee partijen hun kandidaat voor de presidentsverkiezingen aanwijzen. De Amerikaanse burgers, voor zover als kiezer geregistreerd, kiezen op 3 november uit deze kandidaten hun president.

Zonder de Tweede Wereldoorlog waren de Verenigde Staten niet de economische en militaire grootmacht geworden die het land nu is. Uitgerekend die verzenkende oorlog gaf de Amerikaanse economie de *boost* die nodig was om uit de aanhoudende crisis van de jaren dertig te komen. Tegelijk lagen de imperiale grootmachten Groot-Brittannië en Frankrijk na de oorlog financieel en economisch in puin. Op de ruïnes van de oorlog werd een nieuwe economische en politieke orde geschapen, die vorm kreeg in de oprichting van het IMF, de Wereldbank, de Verenigde Naties, de NAVO en

de voorloper van de huidige Wereldhandelsorganisatie. Het is geen wonder dat de hoofdkwartieren van de eerste drie zich in de Verenigde Staten bevinden.

Het is vanwege de oorlog dat West- en Zuid-Europa in de Amerikaanse invloedssfeer terecht kwamen. Dat geldt tot de dag van vandaag. Niet alleen vanwege de economische en militaire hegemonie van de Verenigde Staten, maar ook vanwege hun enorme 'zachte kracht': Nederland is in de ban van Amerikaanse speelfilms, tv-shows en popmuziek, maar ook van de sociale media en de internetbedrijven uit Californië. Bovendien spreekt zowat elke Nederlander Engels, maar veel minder Russisch, Mandarijn of zelfs maar Frans of Duits. Met de Amerikanen blijven we ons identificeren. Daar verhelpt geen oorlog in Afghanistan of Irak iets aan en de martelingen in Guantanamo Bay al evenmin.

In de vierde eeuw voor Christus noemde de Griekse filosoof Aristoteles de mens een 'politek dier', omdat de mens van nature zijn geluk zoekt binnen een sociale gemeenschap. Anno 2020 beleven de Nederlanders die sociale gemeenschap voor een

deel met de Amerikanen, zelfs al zouden ze het land zelf nooit bezoeken. Dat is niet meer nodig dankzij de televisie, de krant en het internet. Zelfs zonder er ooit te zijn geweest, geeft onze verwantschap met de Amerikanen ons een houvast in de chaotisch ogende wereld.

Karakteristiek voor het politieke dier is hoezeer zijn politieke voorkeur gevormd wordt door wat hij vreest. Dat Nederland zo verlangend over de Atlantische Oceaan blijft kijken, komt voor een belangrijk deel door de al of niet reële angst om opgeslokt te worden door Rusland en China. Maar ook tijdens verkiezingen zelf, zowel in de Verenigde Staten als in Nederland, lijkt het de angst te zijn, die bepaalt welk vakje in het stemhokje rood gekleurd wordt. Welke angst dat is, verschilt per politieke groep. De ene groep is bang voor te veel immigranten, de andere groep is bang voor klimaatverandering en milieuvervuiling. Ogenscheinlijk is er geen enkele overlap in die angsten. Wat de ene groep vreest, vreest de andere niet. En vice versa. Maar dat die angsten zo netjes verdeeld zijn, is vast vooral een politieke uitvinding. →

Op 3 november 2020 kiezen de Amerikanen hun (nieuwe?) president.

Olympische Spelen, EK Voetbal, Eurovisie Songfestival

In zijn boek *Homo ludens* uit 1938 schreef cultuurhistoricus Johan Huizinga over de 'spelende mens' en noteerde hij de onontkoombare zin: "Het (spel) verwezenlijkt in de onvolmaakte wereld en het verwarde leven een tijdelijke, beperkte volmaaktheid." Precies dit moet het toch zijn waarom we straks met zoveel behaaglijkheid kijken naar de Olympische Spelen in Japan (in juli-augustus), het EK Voetbal (juni-juli), de Formule 1 in Zandvoort (mei) en het Eurovisie Songfestival in Rotterdam (mei)?

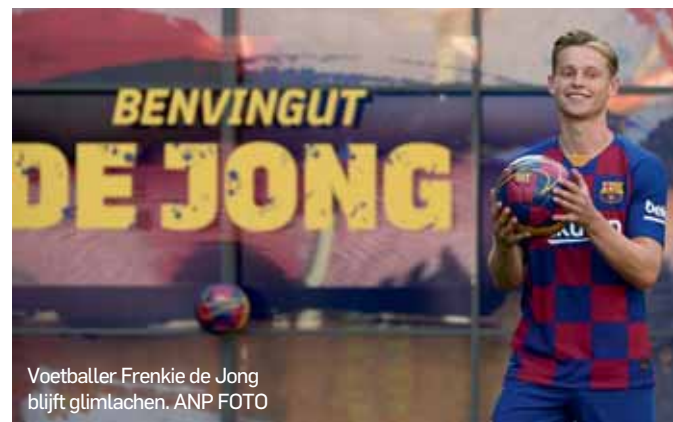
Het spel is zo'n heerlijk fenomeen, omdat het geen hoger doel dient. Een spel staat op zichzelf, en heeft niks te maken met werkelijk belangrijke zaken waar de mensen hun kop over kunnen breken: het oplossen van de wereldarmoede, het uit de wereld helpen van oorlog en het omgaan met de klimaatverandering. Of veel dichterbij huis: piekeren over de hypotheeklasten, je zorgen maken over je huwelijk, je verloren voelen in de razende wereld om je heen. Al die zorgen verdampen tijdens het kijken naar een voetbalwedstrijd: gedurende die negentig minuten bevind je je in een zalig overzichtelijke wereld.

Mensen hebben nu eenmaal hun 'brood en spelen' nodig. Dat doet denken aan de opvallende situatie in Oost-Duitsland voor de val van de Muur in 1989: vanwege de

dichte ligging bij West-Duitsland konden de meeste inwoners van de DDR decennialang ook naar westerse televisie kijken. Dat betekende niet dat ze *en masse* politiek actief werden doordat ze een alternatief kregen voor de communistische propaganda in hun eigen land. Integendeel. Er werd vooral gekeken naar Amerikaanse series als *Dallas*, *Miami Vice* en *Bonanza*. De toegang tot dit entertainment werkte zelfs politiek kalmerend.

Misschien werkt het nog steeds zo. De meeste Nederlanders maken lange werkdagen, moeten zich elke dag representatief kleden en in een representatieve auto rijden, en wonen in een land vol voorschriften. Al die Nederlanders hebben een ventiel nodig voor hun behoefte aan vrijheid. Eén mogelijkheid is om die vrijheidsdrang 'uit te besteden' aan muzikanten en acteurs, aan televisiepersoonlijkheden of aan sporters. Dit zijn mensen die veel meer 'spel' in hun leven kunnen aanbrengen. Het is veelzeggend dat we het publieke figuren makkelijker gunnen om zich extravagant te kleden en eigenzinnig te leven dan de man of vrouw die naast ons woont.

De grotere vrijheid die we zelf wensen, geven we over aan beroemdheden die niet zoals wij een overgereguleerd bestaan leiden. Het moet daarom zijn dat artiesten als Herman Brood en Ramses Shaffy na hun

Voetballer Frenkie de Jong blijft glimlachen. ANP FOTO

dood werden geprezen om hun non-conformistische leven, terwijl ze uitgerekend lichamelijk en geestelijk ten onder zijn gegaan aan hun losbandige levensstijl. Voor hen persoonlijk was het ongezond, maar wij hebben er baat bij gehad.

Terug naar de grote sportevenementen, als vormen van 'het spel' waaraan mensen altijd behoefte houden. Het is helaas al lang niet meer zo, dat voetbal of autoracen geen hoger doel dient. Er staat heel veel 'op het spel': geld. Sporters zijn lopende reclamezuilen geworden. De ernst lees je van hun gezichten af. Juist daarom valt het op, wanneer een voetballer als Frenkie de Jong nog wel glimlacht. Als souvenir van het speelse waarmee het begon.

Max Verstappen werd in 2019 derde in de races om de Grote Prijs voor Formule 1. ANP FOTO

Hellevoetsluis huldigt Duncan Laurence, winnaar van het Eurovisie Songfestival 2019. ANP FOTO

De economische recessie van 2020

Door talloze economen wordt voor 2020 een recessie voorspeld. Daarvan is sprake wanneer een economie minstens twee kwartalen op rij krimpt. Sommigen zeggen dat de recessie eerst in de Verenigde Staten zal plaatsvinden, en pas eind dit jaar of volgend jaar in Europa. Anderen vrezen in 2020 een neergang voor de hele wereldeconomie. Een van de doemzeggers is het VN-orgaan Unctad, dat vorig jaar benadrukte dat grote economieën als Groot-Brittannië en Duitsland al gevaarlijk dicht bij een recessie zaten. Er zijn talloze vingerwijzingen waarom een recessie op handen is: de schulden in de wereldeconomie zijn groter dan die van voor de crisis van 2008, de economische groei van China neemt af, in Amerika zijn de rentes op kortlopende leningen hoger dan op langlopende leningen, in Nederland zijn de huizenprijzen even buitensporig hoog als vóór 2008, de handelsoorlogen van Donald Trump en de brexit veroorzaken problemen... Enzovoorts. Het probleem is alleen: niemand weet nog wat hij moet geloven. Zelfs de econo-

men zelf niet. “Zo veel economen, zo veel meningen”, vertelde Maarten Schinkel, economieredacteur van *NRC Handelsblad*, mij eens. “Ik moet zelf altijd denken aan een scène in *Asterix en de Helvetiërs*, waarin op een gegeven moment een inspecteur is vergiftigd. De beste manier om hem te laten sterven is zoveel mogelijk dokters er bij te roepen en die allemaal wat te laten roepen”, vertelde hij. Welke econoom zal straks dus het gelijk aan z’n zij hebben? Al jaren wordt voorspeld dat er een nieuwe economische crisis aankomt. Het probleem is alleen dat hij er nog steeds niet is. Na de zoveelste aanzegging van een crisis halen mensen hun schouders op, met het gevaar dat ‘t gaat lijken op ‘de jongen die wolf riep’: de fabel van het jongetje dat op de schapen van zijn vader paste en drie keer voor de grap riep dat er een wolf aankwam. De vierde keerde geloofde zijn vader hem niet meer, terwijl de wolf er nu wél was. Het paradoxale is dat ‘vertrouwen’ de basis van ons geld vormt, maar dat ons economisch stelsel inherent vol risico zit. Tot 1971 bestond er nog een gouden standaard: de Amerikaanse dollar was in te ruilen voor

een bepaalde hoeveelheid goud. Dat gaf ons zekerheid, want de Europese munten waren aan de dollarkoers geklonken. Maar sinds 1971 is dat voorbij en is de waarde van ons geld alleen nog gebaseerd op vertrouwen. Bedenk daarbij dat de Europese Centrale Bank, onder het mom van ‘monetaire verruiming’, in een paar jaar tijd ruim € 2.600 miljard in de economie heeft gepompt. Elke euro van die 2.600 miljard is toen letterlijk uit het niets geschapen, met een druk op de knop. Op zo’n grote schaal is dat nooit eerder gebeurd. Maar zelfs nu is het niet klaar: de ECB wil nog meer geld creëren. Hoe kan het dat we tóch het vertrouwen behouden, dat de euro in onze hand iets waard is? “We zijn een *terra incognita* binnengevaren”, zei Maarten Schinkel, “en we hebben geen idee waar het einde ligt. Het enige wat we kunnen doen, is doorvaren.” En dus varen we door. We snappen de economie weliswaar niet meer, maar kennelijk werkt het. Dat de prijs van het huis waarin we wonen torenhoog is, geeft ook vertrouwen. Maar wat gebeurt er met dat vertrouwen als de huizenprijzen gaan dalen? Of gebeurt er in 2020 wéér niks? ●

De huizenprijs is torenhoog.
ANP FOTO